

ÁCS BÁLINT DÁNIEL

A rock halott és élvezi. Rockopera két felvonásban

Rock/tér/idő

Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum,
Budapest

2016. május 6 – június 26.

Szenvedély. Rajongás és művészet

Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum,
Budapest

2016. április 16 – június 26.

Talán nincs még egy olyan zenei műfaj a világon, amely olyannyira összefonódott volna a halállal, mint a rock and roll. Az elmúlt hatvan évben számos formája alakult ki ennek a bizzar „halálkultúrának”. A rock születésétől kezdve imádja temetni önmagát vagy legalábbis gyászolni azt a zenei erőt, amit az úttörő, chicagói és a Mississippi-deltában élt zenészek képviseltek. Később a disco, a hip hop, a gitározó fiúbandák korszaka, az mp3 és az internet váltott ki olyan pánikot, amelyet a rock-társadalom sosem volt képes igazán kezelni, és újból és újból csak kiáltani tudott: „Rock is Dead.” A ma már az unalomig ismételt szlogen számos dal inspirációs forrás lett, ahogy ezt például a Doors 1969-es *Rock is Dead* slágere is bizonyítja, de megjelent utcai falfirkaként és kopott farmer- vagy bőrdzsekiken is. A halál kísértése mégis a rocksztárok hedonista életstílusához köthető leginkább – elég, ha csak a 27-esek klubjára¹ gondolunk. Ezek a tragikus események azonban az egyéni mitológiák és az életművek központi elemévé váltak: a rajongók félistenekként kezdték el imádni, s így tették halhatatlanná bálványaikat.

A rock and roll-t körülölelő iparág felismerte a halálkultuszban rejlő potenciált, és hamar el is kezdte intézményesíteni saját halálát: az egyes zenészeknek emelt múzeumokon keresztül egészen a clevelandi Rock and Roll Hall of Fame-ig.² Ezek az intézmények azonban legtöbbször nem az emlékezés helyeként jönnek létre, hanem élő emberek mauzóleumaiként szolgálnak: évről-évről felravatalozva, halhatatlanként kísértik tovább a halált. De ide tartoznak az olyan tárlatok is, mint a relikviákkal és fekete-fehér fiatalkori fotókkal telepakolt 2013-as David Bowie-kiállítás³ a londoni Victoria & Albert Museumban, vagy Björk (kevésbé sikeres) show-ja⁴ a MoMÁ-ban. A sors finitora, hogy az idén elhunyt Bowie-nak mintha valóban ez a kiállítás vált volna végül a ravatalává. Hazai példaként említhető az A. E. Bizottság együttes

1 https://hu.wikipedia.org/wiki/Club_27; https://en.wikipedia.org/wiki/27_Club

2 <https://www.rockhall.com>

3 *David Bowie is*, Victoria and Albert Museum, London, 2013. március 23 – augusztus 11. <http://www.vam.ac.uk/content/exhibitions/david-bowie-is/about-the-exhibition/>

4 *Björk*. Museum of Modern Art, New York, 2015. március 8 – június 7. <http://www.moma.org/calendar/exhibitions/1458>

Szenvedély. Rajongás és művészet, enteriőr

KLAUS KILLISCH: Jó reggelt, búbanat, 2015

© Fotó: Rosta József

Sírba visztek című,⁵ 2011-es műcsarnoki kiállítása, amely egy az egyben a zenekar jelképes, két hónapig tartó temetési ceremóniája lett.

A felsorolt példákon végigtekintve felvetődik a kérdés, hogy van-e egyáltalán lehetőség más nézőpontból is feldolgozni ezt a témát? Hátra lehet-e hagyni ezt a folytonos, sehová sem vezető retro hangulatot vagy a rock végzete az, hogy egy elnyújtott nekrológgént létezzen?

A Ludwig Múzeum két időszaki kiállítása az eddigi trendeknek és a „rock gyászhuszára” szerepkörnek hátat fordítva igyekezett bemutatni a nemzetközi és a hazai rocktörténelem egy-egy szegmensét. A *Szenvedély. Rajongás és művészet* a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek könnyűzenéjéhez köthető rajongói viselkedésformákat járja körül, nagy hangsúlyt fektetve a rockzenére. A berlini Künstlerhaus Bethanienből érkező⁶ nemzetközi kiállítási anyag összegzi mindazokat az attitűdöket, amelyek az eddigi rocktörténeti feldolgozásokat jellemezték. Itt vannak a relikviák, az együttesek poszterei, a rocksztárok bálványként imádtott legendás hangszerei, a dedikált hanglemezek, de ezek a tárgyak most nem mementóékként jelennek meg a kiállítóterben, hanem ironikusságuknak vagy kritikus tartalmuknak köszönhetően adnak új jelentésrétegeket látogatók számára. Jó példák erre SEBASTIAN SZARY a backstage-ek koncert utáni állapotáról készített fotói (*Backstage Tristesse*, 2014), amelyek a sztárok által használt öltözők puritán és lehangoló látványát örökítik meg, deheroizálva a rajongók szemében szakrális térnek tartott helyszíneket. Némileg kifinomultabb módon van jelen az ironia és a kritika JULIA HERBSTER a hagyományos nemi szerepeket és a rock maszkulinitását megkérdőjelező *Girl Rock* című munkájában: installációjához az ideális háziasszony feladatairól szóló, *Selbst ist die Frau* (A nő maga) című, az ötvenes években kiadott könyvet használta fel és egy *Girl Rock* feliratú kazettát applikált bele. A rocktörténeti szempontból valóban újszerű művészeti gesztusok azonban a kiállítás egészét tekintve többnyire

olyan didaktikus formában jelennek meg, hogy végül egy hatalmas geg lesz a kiállításból, ami persze mókás, de nem bővíti a tematikát.

Ezzel szemben a párhuzamosan futó *Rock/Tér/Idő* tárlat egy sokkal kísérletezőbb és frissebb szemléletet villant fel a hetvenes, nyolcvanas évekbeli magyar underground könnyűzene és képzőművészet kapcsolatát vizsgálva, s nagyobb hangsúlyt fektetve a személyes történetekre. A kiállítás címe Xantus János 1988-ban bemutatott *Rocktérítő* című dokumentumfilmjére utal, amely a nyolcvanas évek egyik legmeghatározóbb alternatív rockzenekarának, a Neuroticnak és vezetőjének, Pajor Tamásnak egy-egy életeseményét mutatja be. A bemutatott munkák – a múltidézés, a nosztalgiafaktort a minimumon tartva – különböző rock kultúrtörténeti (vissza)utalásokon és reflexiókon alapszanak, s új értelmezéseket is kínálnak a látogatók számára.

Három nagyobb szekcióra oszthatóak fel a kiállított munkák: zenész és képzőművész szerepek, kortárs utánérzések és a zenei archívumok. KÉSZMAN József, a kiállítás kurátora igyekezett felvonultatni mindazokat a „divatos” formulákat és bevett kiállítási elemeket, amelyek manapság a műt-feldolgozással kapcsolatos tárlatok elengedhetetlen kellékei: a személyes történetek, a kordokumentumok, a kollektív emlékezet kérdése éppúgy megjelenik, mint a fenntartásukat szolgáló archívumok kérdése is.

Az egyes tematikák azonban eléggé hullámozó minőséget és relevanciát képviselnek, és ez ugyanúgy elmondható magukról a kiállított művekről is. Hiába a hazai rocktörténelem szempontjából újszerű szemlélet – egyáltalán nem áll össze az anyag. Minden szekció külön entitásként működik, mellőzve bármilyen kapcsolódási pontot. Kivételt képez talán az indító, „Hideg emlékezet” elnevezésű terem, amely főleg a rendszerváltás előtti magyar underground könnyűzene és képzőművészete közötti párhuzamokkal foglalkozik, olyan kitűnő munkákat felvonultatva, mint SARKADI PÉTER kollázssal kombinált olajfestménye (*LSD*, 1967) és fekete-fehér grafikai sorozata, önreflexív „rocktörténeti fotótáblója” (*Dokumentumok '80*, 1980) vagy HAJAS TIBOR 1976-os *Öndívatbemutató* című kisfilmje. Az Aczél György nevével fémjelzett három T, illetve annak kritikája azonban sajnálatos módon csak egyetlen egy műben, UGLÁR CSABA Warhol szitanyomatainak stílusában készített Aczél-portrészorozatában (*Darabok Warhol Aczél-szériájából*, 2010) bukkan fel. A kiállításon külön emlékszobát alakítottak ki CSEH TAMÁSNAK, akinek a karrierjén keresztül valóban megismerhető lehetne a szocializmus ellent-

5 *Sírba visztek* – A Bizottság a Műcsarnokba megy, Műcsarnok, Budapest, 2011. szeptember 3 – november 13. <http://www.bizottsagkiallitas.hu/>

6 *Passion. Fan-Verhalten und Kunst*, Künstlerhaus Bethanien, Berlin, 2015. augusztus 9 – július 10. <http://www.bethanien.de/exhibitions/passion-fanverhalten-und-kunst/>

Rock/tér/idő, enteriőr
© Fotó: Eln Ferenc

Rock/tér/idő, enteriőr
© Fotó: Eln Ferenc

mondásokkal teli kultúrpolitikája és az azzal szemben létrejövő ellenkultúra. Helyette semmit vagy inkább keveset mondó munkák: a művész hetvenes évek elején készült tusrajzai és festményei, lemezeinek borítói és előadásainak plakátjai, valamint az általa létrehozott bakonyi indiánközösséget megidézõ „sátorinstalláció” tekinthető meg.

Ezt követően aztán még zürzavarosabbá és következtelenebbé válnak a dolgok. A kortárs interpretációk végtelenül primitívek és képtelenek bármit is kezdeni a témával. Az egész szekció olyan hatást kelt, mintha valamilyen internetes szórakoztató oldal véletlenszerű mémjeit állították volna ki. Az itt szereplő vicceskedő, játékos hangvételű művek sok esetben rokonságot mutatnak a másikkal, a *Szenvedély – Rajongás és művészet* kiállítás rocktörténeti poénokra építő stílusával. Ennek a legjobb példája a GRUPPO TÖKMAG pamutból kötött színes, utcai fal tag-ei és a látogatót interaktívan bevonó közösségi pecsételőjét is tartalmazó „Jelek” terem. Színes, jópofa, talán még meg is mosolyogja az ember ezeket a műveket, de ugyanazzal a lendülettel el is felejtli őket, majd továbbáll.

Javuló tendenciát mutatnak a „Jelen gyűjtés” címszó alá rendelt művek, de valahogy mégis hiányzik belőlük a kraft, az a plusz töltet, amitől maradandóak lennének az emlékeinkben a kiállításról kijőve is. BRÜCKNER JÁNOS Prince és Jacko arcképét rejtő színezője egy pillanat erejéig még visszaránt az előző terembe, de hamar a néző arcába ugrik a meztelenül és félmegzelenül pózoló NAGY KRISZTA X-T önmagáról készített fotósorozata (*Testírás*, 2015), amelyen saját magára írt különböző feminista jelmondatok, politikai rigmusok és vallásos jelképek különös egyvelege hirdetik a nemek közti rock and roll-t. A kiállítás legnagyobb fricskáját adja a fotósorozathoz rendelt álvideoklip (*Magyarország*, 2005) amelyben Tereskova nulla forintból, az újrjátszás eszközével forgatja ki és értelmezi újra Geszti Péter számos kritikát megért *Magyarország* (2005) című országimázsdalát.

A mélyrepülés azonban tovább folytatódik s végül a teljes káoszba torkollik. A „Médium” terem kifejezetten annak a helyzetnek az iskolapéldája, amikor a kurátor képtelen értékelhető tartalommal megtölteni egy kiállítóteret. A kapkodásból származó hibák és gagyiság keveredik a glam metal bandákat is megirigylő giccsel. SZABÓ ESZTER ÁGNES és PITTMANN ZSÓFI a hazai internetes oldalakon mémként végigsöprő falvédőivel alapvetően nem is lenne gond – előbbi munkáinak (*Nagymamám, Zalai Imréné találkozása David Bowieval*, 1999; *Amikor Nagymamám, Zalai Imréné találkozott David Bowieval*, 2016) David Bowie halála miatt még aktualitása is van – az utóbbi években azonban ezek a rock ikonokról és popsztárokról készített kézimunkák a túl nagy hype miatt teljesen kiüresedtek. GÁLDI VINKÓ ANDREA zenélő fotói (*Inside out*, 2008–2013) vagy ÁGNES VON URAY a *Rocksuli* című (2003) filmet story bord jellegűen feldolgozó grafikai sorozata (*Saját hang*, 2016) pedig

a zenei és a rocktörténeti kitekintés ellenére is túlságosan gyenge ahhoz, hogy bármit is hozzátegyen a kiállításához.

Ebben a teremben kapott helyett a ma már lassan minden egyes kiállítás elengedhetetlen kellékét képző timeline, amelynek a célja a 20. és 21. századi könnyűzenei stílusok evolúciójának a bemutatása lett volna. Ezzel szemben egy egyszerű kiállításdesign-elemet kapunk, amelyből semmilyen értelmes információt sem lehet leszűrni.

Az archívum-téma bevonása a kiállításba kifejezetten érdekes döntés volt a kurátor részéről, ugyanakkor a többi kiállítási elemhez hasonlóan ezt a részt sem sikerült a kellő alaposággal végiggondolni. Pedig itt lett volna lehetőség reflektálni az írás elején említett rocktörténeti feldolgozások hiányosságaira és problémáira. Ebből a szekcióból éppúgy kimaradt az online, megosztáson (SoundCloud, You Tube stb.), illetve tradicionális, fizikai adathordozók alapuló archiválási módszerek vizsgálata, mint a különböző archívumok élővé tétele. Mindezek helyett egy teljesen értelmetlen virtuális kiállítás valósult meg, amelyben projektorok és tabletek segítségével járhatóak be az ARTPOOL, a MAGYAR RÁDIÓ HANGARCHÍVUMA, a BUDAPEST MUSIC CENTER zenei könyvtára valamint a budapesti ROCKMÚZEUM egyes részei. A lemezborítókkal kitapétázott falak, illetve KOSZITS ATTILA és SZÖNYEI TAMÁS zenei magánarchívumáról készített leírások sem adnak hozzá mögöttes tartalmakat a rock kultúrtörténetének megőrzéséhez és feldolgozásához. Némi vigaszra adott okot a „Black box” terem, ahol olyan ritkán látható mozgóképek futottak, mint WAHORN ANDRÁS Bizottság-filmje, a *Jégkrémbalett* (1984) vagy ALMÁSI TAMÁS *Sok húrton pendülnek* (1982) című alkotása.

A legdühítőbb az az egészben, hogy ez egy remek kiállítás is lehetett volna, ha a kitűzött céljait valóban (be)teljesíti. A feldobott kérdések egytől egyig azt tükrözik, hogy valóban szükség van egy új szemléletre a rocktörténeti diskurzusban. Ugyanakkor ezt a tárlatot végigkíséri az átgondoltság hiánya és a felületesség. Nagy problémát jelent, hogy nincsenek kulcsművek vagy legalábbis olyan alkotások, amelyek nyomot hagynának a látogatóban. A személyes interakcióra – színezésre, pecsételésre stb. – épülő munkák nagy száma okán, illetve a mindenhol megtalálható, részletes leírásoknak köszönhetően a tárlat egy hatalmas múzeumpedagógiai foglalkozásra emlékeztet. Egyetlen működő pozitívuma volt a kiállításnak: a rengeteg és változatos kísérőprogram,⁷ amely a koncertektől, a filmekken át a korszak fontos szereplői által tartott tárlatvezetésekig szinte minden felvonultatott, s így talán a fiatalabb generáció számára hiánypótló szerepet töltött be.

7 <http://www.ludwigmuseum.hu/site.php?inc=kiallitas&kiallitasId=959&menuId=43>
<http://www.ludwigmuseum.hu/site.php?inc=kiallitas&kiallitasId=953&menuId=43>